

Les veus de la història gràfica de Cervera. «Buidem les pàgines de la història per escoltar les veus».

SÍLVIA MARÍ I HERNÁNDEZ

Llicenciada en Dret i ADE a la Universitat de Lleida

MIREIA POMÉS I LÓPEZ

Estudiant de Composició al Conservatori Superior de Música de Castelló "Salvador Seguí"

SIKARRA. REVISTA DE L'ESPITLLERA
FÒRUM D'ESTUDIS SEGARRENCES
2 / 2022, p. 84-95

RESUM: L'objectiu del nostre treball de recerca fou conèixer, a través dels mateixos testimonis de l'època franquista, la Cervera dels anys cinquanta i seixanta del segle XX. La il·lusió dels entrevistats en tornar-se a trobar per comentar i recordar l'estil de vida d'aleshores i diverses anècdotes va afegir un valor sentimental a les il·lustracions del llibre, que era el que des d'un inici cercàvem. Com que es tracta d'un treball de recerca en què la principal font d'informació eren les fotografies dins la *Història Gràfica de Cervera*, va ser difícil, però alhora entretingut, haver d'identificar i buscar les persones que podíem entrevistar, trobar un lloc, dia i hora per a l'entrevista, elaborar les preguntes, demanar permís per gravar, fer fotografies i crear un ambient còmode per als entrevistats. Els temes analitzats són els següents: el treball, la vida social i religiosa, el lleure i la cultura, i les festes i celebracions de cada àmbit respectivament, que vindrien a ser els més interessants i amb els quals abastem més quantitat de persones. A partir d'aquest estudi i, mitjançant les entrevistes, vam analitzar els canvis que es van produir al llarg dels anys i els vam relacionar amb els canvis econòmics que va experimentar el país. **Paraules clau:** història, entrevistes, època 1950-1960, entreteniment, postguerra

ABSTRACT: The goal of our research work was to discover, through testimonies from the Franco era, what life was like in the Cervera of the 1950s and 1960s of the 20th century. The enthusiasm of the interviewees, when it came to meeting up again, to chat and recall life at that time, and share several anecdotes, all added a sentimental value to the illustrations of the book, which was what we were seeking from the beginning. As this was a research project in which the main source of information were the photographs in the *Cervera's Graphic History*, we were faced with a difficult, but nonetheless entertaining task; we had to both identify and search for people we could interview. We had to find a place, a day and a time for the interview, choose and note down our questions, ask for permission to record, take pictures, and create a comfortable environment for the interviewees. The topics we analysed are as follows: work, social and religious life, leisure and culture, and the festivals and celebrations, for each area respectively. These were to be the most interesting topics and the themes with which we would be able to cover a greater number of people. Using this study and the interviews, we analysed the changes that took place over the period investigated, and related them to the economic changes that the country as a whole experienced. **Keywords:** history, interviews, age 1950-1960, entertainment, post-war

INTRODUCCIÓ

El treball de recerca *Les Veus de la Història Gràfica de Cervera*, finalitzat el 18 de gener del 2016, realitzat per Sílvia Marí Hernández, Mireia Pomés López i Albert Trilla Vilaró sota la direcció de Josefina Boquet Estruch i en el qual es basa aquest article, sorgeix a partir de la

publicació del llibre d'història local segarrenca *Història Gràfica de Cervera* el 15 de desembre del 2014, que il·lustra amb imatges de l'època els diferents àmbits referents a la Cervera de l'any 1885 al 1977 (DDAA, 2014).

La *Història Gràfica de Cervera* és un volum excepcional, on trobem imatges de grups de gent en actes festius, celebracions, grups escolars, equips esportius, etc. Una obra coral en què són presents des de la vida privada de les persones i les famílies fins als grans actes públics multitudinaris. S'hi troben imatges i textos sobre paisatges i vistes generals, patrimoni, el món del treball, la vida privada, la vida social, política i religiosa, el lleure i la cultura, i les festes i celebracions. En aquestes fotografies, s'hi veuen moltes cares, persones, algunes de les quals vam identificar, localitzar i entrevistar. Aquestes han sigut les veus que ens han relatat l'estil de vida d'aleshores recuperant records i anècdotes.

Tot i el gran ventall d'informació i d'imatges que recollia aquest volum, vam preferir acotar la nostra recerca entre els anys 1950 i 1960, època en la qual podíem trobar gran part dels protagonistes d'aquelles imatges que, a simple vista, no ens deien gran cosa en un primer moment, però que ens van permetre oferir al lector del nostre treball de recerca una pinzellada de la vida cerverina durant l'època de postguerra de la mà de testimonis reals que vam trobar i van voler participar en aquest treball.

Així mateix, vam decidir tractar tres àmbits fonamentals que representarien diferents àmbits de la vida de l'època, que van ser els següents: el treball —amb exemples de la indústria tèxtil, els tallers mecànics, el comerç i les cosidores i modistes; l'ensenyament —el Col·legi de la Sagrada Família, l'Escola Jaume Balmes i la Mútua Escolar; i el lleure, la cultura i els diferents esports de l'època —amb la col·laboració de la colla sardanista Jovencells.

CONTEXTUALITZACIÓ

La nostra recerca es focalitza en els anys 1950-1960, època de postguerra que s'emmarca en la coneguda com a dècada del desenvolupament o del *desarrollismo* (Cattini *et al.*, 2006). Dins de l'època franquista podem emmarcar diferents etapes de transició amb diversos canvis econòmics i també culturals que a poc a poc van ser menys estrictes vers l'antiga dictadura. A continuació esmentarem succintament diferents esdeveniments que van tenir lloc al llarg d'ambdues dècades per contextualitzar-vos.

Degut a la inflació, al desequilibri pressupostari i a les pressions internacionals, l'any 1959 el règim va haver de promoure un pla d'estabilització econòmica que trenqués amb els principis autàrquics que havien estancat l'economia nacional. Tanmateix, Europa vivia una etapa de recuperació econòmica després de la Segona Guerra Mundial. Aquest pla d'estabilització va permetre a l'economia catalana reprendre el progrés industrial que havia experimentat al primer terç del segle xx i que havia estat interromput, ja que afavoria la liberalització comercial i financera.

Posteriorment, a partir del 1964, es van posar en marxa els anomenats plans de desenvolupament econòmic, que es van perllongar fins al 1975. Els seus objectius eren impulsar el creixement de l'economia des de l'Estat, tot solucionant algunes deficiències de la

indústria. Aquestes mesures no van tenir l'èxit esperat, però sí que van ajudar a formar una bona xarxa de carreteres i d'electrificació, així com a obtenir productes bàsics que van afavorir el creixement industrial —carbó, acer, etc.

La conflictivitat en l'etapa de la dictadura va ser encapçalada sobretot pel moviment obrer, que va protagonitzar nombroses vagues, la majoria de les quals sufocades violentament i amb una forta repressió. Per exemple, a Barcelona, paral·lelament al moviment obrer, els universitaris també van començar a mobilitzar-se per donar-los suport i l'any 1966 van protagonitzar la Caputxinada (Cattini *et al.*, 2006). L'estil de vida dels espanyols també va canviar substancialment, tot avançant al seu ritme, però el país continuava presentant encara un fort endarreriment respecte a la resta d'Europa.

Pel que fa a la comarca de la Segarra, i concretament Cervera, la contextualització segueix la línia esmentada anteriorment amb alguns matisos, ja que al tractar-se d'una comarca agrària, no es va veure tan influenciada pel desenvolupament econòmic i el boom turístic, com tampoc tan afectada per la política autàrquica de la primera etapa. Per veure amb més detall la repercussió de l'economia, l'ensenyament, la vida social i lleure de les persones del 1950-1960, observarem a continuació els diferents àmbits que tractem al nostre treball i que van tenir lloc durant la postguerra i dins de la segona etapa del franquisme a Cervera.

ÀMBIT DEL TREBALL

Dins de l'àmbit del treball, el primer que tractem és la indústria, apartat en què s'explica la fàbrica de punt Giralt —posteriorment, Fibad.

Indústria tèxtil

En primer lloc, a la fàbrica de punt Giralt es confeccionava majoritàriament roba per a infants, però també samarretes de dona, calces, calçotets, faixes, jerseis, etc. Cal dir que generalment tota la roba era manufacturada per la mateixa empresa, però de vegades s'havien realitzat treballs destinats a altres marques, com ara Ralph Lauren i Robin's Jean.

Figura 1
T treballadores i treballadors de la fàbrica de punt Giralt, dècada dels seixanta.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 127, fig. 107, propietària de la còpia original: Mercè Segué.

Els joves s'iniciaven entre els deu i dotze anys o bé entre els catorze o setze. Es començava sent aprenent; més tard, ajudant, oficial de primera, segona o tercera; encarregat, secretari, etc. Dins de la fàbrica gairebé totes les treballadores eren dones, a excepció de l'encarregat o algun company. Duïen roba de treball concreta que proporcionava la mateixa empresa (fig. 1).

A l'empresa es feia setmana anglesa i no es realitzaven torns, i cada treballadora havia de complir l'horari de matí i tarda. Generalment, havien de fer unes cinquanta hores (comptant les extres), i si alguna vegada hi havia alguna incidència aliena a les treballadores que afectava la fàbrica, havien de recuperar les hores perdudes.

Les vacances d'estiu duraven deu dies, i es feien del 15 al 25 d'agost. També se celebraven diverses festes que val a destacar. La principal era Santa Llúcia (13 de desembre), la patrona

de les modistes, sastres i de tots aquells que treballen en l'art de l'agulla. Un altre sant que se celebrava era el d'Antoni Maria Claret, patró dels teixidors (22-23 d'octubre).

Indústria mecànica

En segon lloc, parlem del taller d'automoció d'en Celestino Roca que, juntament amb altres tallers, s'ocupava dels vehicles avariats de tota la comarca.

Als anys cinquanta, les primeres feines que podien fer els joves eren, majoritàriament, la de pagès, manobre o mecànic. Aquesta última era més prestigiosa que les anteriors, i no tots tenien l'oportunitat de dedicar-s'hi. Els joves que tot just havien acabat l'educació primària entraven com a aprenents al taller amb uns catorze anys. Molts combinaven la feina amb els estudis: al matí anaven a treballar i a la tarda o al vespre assistien a classes de comptabilitat a l'acadèmia Vidal o Aldabó, entre d'altres. En aquells temps no existia l'actual formació professional i, per tant, l'ofici de mecànic no es podia estudiar, sinó que s'aprenia treballant al costat dels treballadors veterans.

Figura 2
Garatge del Celestino Roca l'any 1949 (només hi treballaven deu mecànics, que feien reparacions de tota la comarca).
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 128, fig. 109 autor de la fotografia: Gómez Grau, propietaris de la còpia original: Francisco Castelló Gasull i Alfred Carcasona.

El garatge comptava amb deu treballadors habituals (fig. 2 i 3), una xifra suficient tenint en compte el baix nombre de vehicles que circulaven prop de Cervera. A la ciutat molt poca gent tenia cotxes i la majoria eren dels taxistes. Els camions, de marca Internacional, Ford, Chevrolet o Citroën, es feien servir per al transport de productes agrícoles: gra, palla, oli i ametlles. No obstant això, tampoc n'hi havia gaires.

La maquinària era més aviat escassa, només comptaven amb una màquina de foradar i una premsa. Si algun cop els mancava un torn o bé una soldadora, acudien a Cal Cornellana, que disposava d'aquestes eines, ja que ells només tenien les més bàsiques. Si en necessitaven de més especialitzades o estranyes se les havien de fabricar o sortir-se'n com poguessin.

L'horari base era de vuit hores diàries, però molts dies se'n feien d'extres, les quals estaven ben pagades. A vegades es va arribar a treballar la nit sencera. Només gaudien de quatre dies de festa durant la festa major. També celebraven la festivitat de Sant Cristòfol, el dia 10 de juliol, patró dels xofers i els mecànics, per la qual guarnien un cotxe i el lluïen per Cervera.

Figura 3
Alfred Carcasona i Francisco Castelló, exmecànics del taller d'en Celestino Roca.
Font: autores.

Indústria alimentària

En tercer lloc, tractem la indústria de més pes a Cervera: la fàbrica de galetes La Palma, de la mà de dues extreballadores. En l'època de màxima esplendor de la indústria, als anys cinquanta, donava feina a uns 180 treballadors i la seva producció es distribuïa per tot l'Estat espanyol.

Les treballadores entraven a treballar a La Palma de ben joves, quan tenien setze anys, inclús a vegades una mica abans. També hi treballaven homes, uns deu o dotze en total, una xifra molt inferior a la de dones. Aquests xicots feien les feines que requerien més esforç, com ara carregar sacs de farina o caixes de galetes.

L'horari laboral era de dilluns a divendres matins i tardes, i els dissabtes només de matins. Algunes vegades es feien hores extres, la qual cosa alegrava les treballadores perquè aquestes eren remunerades. Hi havia un cert esperit competitiu, ja que com més llaunes omplies, més cobraves. No es feien vacances, però a l'hivern no hi havia tantes hores extres i es treballava menys perquè per les dates de Nadal els torrons, les neules i els polvorons feien la competència a les galetes.

Figura 4
Exposició de rebosteria a la Fira de Sant Isidre.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 142, fig. 133, autor de la fotografia: Gómez Grau, propietària de la còpia original: Joaquina Torrecassana Costa.

A la *Història Gràfica de Cervera*, la foto que apareix de La Palma (fig. 4) és de l'estand que la mateixa empresa muntava a la plaça Major el 15 de maig per la Fira de Sant Isidre —el patró dels pagesos— anualment exposant-hi el seu ventall de productes, ja que era la fira més important del poble.

També se celebraven dues fires més per les quals l'empresa de galetes preparava una parada. Aquestes eren les de Sant Martí —11 de novembre— i Sant Tomàs —28 de gener. Per aquestes festivitats, les treballadores de La Palma lluien un uniforme —exclusiu només per a les fires— i despatxaven galetes a granel als visitants de la fira (fig. 5 i 6).

Comerç (carnisseria)

Pel que fa al comerç, veiem el punt de vista de la carnisseria de na Maria Trullols Bach, la més antiga de Cervera, comparada amb Cal Gabarró, la d'Antoni Ferran, Cal Torné, Cal Cardona al carrer Major, Casa-mitjana, Cal Morell, etc.

En els cinquanta-tres anys que la carnisseria de Maria Trullols Bach (fig. 7 i 8) va estar en el negoci, no va tancar mai, ni per vacances, només per esdeveniments personals com ara algun casament familiar. L'horari laboral que complia era només de matins. Els divendres i els dissabtes entrava més d'hora de l'habitual a la botiga.

Aleshores tothom menjava carn. Els animals s'acostumaven a matar els dimecres i els divendres de cada setmana. Cadascú es matava el seu bestiar. Després de fer-ho s'havia de pagar una quota proporcional al pes de la carn. Els animals, com la vedella, el porc i el corder, s'havien de dur a l'escorxador.

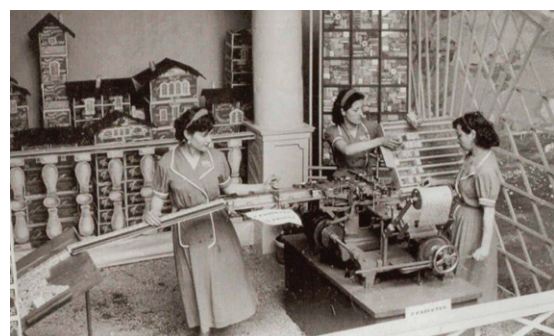

Figura 5
Treballadores de l'antiga fàbrica de galetes La Palma.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 143, fig. 134, autor de la fotografia: Gómez Grau, propietària de la còpia original: Encarnació Muñoz Vaquero.

Figura 6
Treballadores de l'antiga fàbrica de galetes La Palma.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 144, fig. 138, autor de la fotografia: Gómez Grau, propietària de la còpia original: Joaquina Torrecassana Costa.

Figura 7
Interior de la carnisseria amb Maria Trullols Bach l'any 1960.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 162, fig. 170, propietària de la còpia original: Maria Trullols.

Figura 8
Maria Trullols amb la façana de la tenda de la pl. Sant Miquel l'any 2015.
Font: autores.

A la botiga es venia tot tipus de carn. Ara bé, hi havia èpoques de l'any en què es venia més que en altres, com ara per Nadal, en comparació amb la Quaresma, quan gairebé no s'en venia. A causa d'això, el Dijous Sant s'havia de tancar la botiga i no es tornava a obrir fins al dissabte. Les festes que més solien celebrar a la botiga eren la fira de Sant Martí l'11 de novembre i la Fira de Sant Tomàs el 20 de desembre. La plaça s'omplia de gent i es venia molt. Hi va haver cops en què la botiga havia restat oberta fins a les onze de la nit.

Cosidors i modistes

Finalment, dins de l'àmbit del comerç trobem, entre d'altres, els cosidors de Paquita Rubinat i Teresina Albareda, conjuntament. A Cervera, a la mateixa època, hi havia set o vuit cosidors, entre els quals distingim els cosidors de blanc —on feien brodats, jocs de llit, etc.— i els cosidors de colors pròpiament dits.

La moda dels anys cinquanta i seixanta, a més dels vestits, els abrics, les camises amb mànigues d'espalla bufada i escots carrats, es va caracteritzar per l'arribada dels pantalons acampanats i de les minifaldilles en el vestuari femení. Avui dia és totalment al contrari, ara la moda és portar-ho tot cenyit i curt.

Les peces de roba més habituals eren les camises i els vestits. La més difícil de fer era l'abric. Les teles es compraven a Cal Companys, a Cal Colom i a Ca la Pilar. En general, al cosidor confeccionaven peces noves o feien arranjaments quan s'esqueia. Així doncs, les cosidores acostumaven a fer peces per a elles i aprenien a fer-ne per a altres. Els sastres, en canvi, només treballaven per als clients.

Moltes d'aquelles noies (fig. 9 i 10), que més tard van esdevenir cosidores, havien cursat comerç —estudis de formació professional— a l'acadèmia de Cal Aldabó. L'època requeria que les dones aprenguessin la tècnica de *corte y confección* per poder trobar feina més endavant.

La tarda era un continu anar i venir de noies; algunes hi passaven les tardes senceres i altres ho feien després d'acabar la jornada laboral. Tampoc hi havia un horari gaire estricte, tothom anava segons les seves conveniències, i si no tenien res per confeccionar, no hi anaven i no passava res.

Figura 9
Cosidor de Teresina Albareda.
Celebració de Santa Llúcia.
Font: Història Gràfica de Cervera,
p. 193, fig. 234, propietària de la
còpia original: Mercè Segué.

Celebraven el dia de Santa Llúcia, com tots els cosidors, i també participaven en la festa de la Reina de las Modistillas, com també ho feia la fàbrica de punt Giralt.

Figura 10
Cosidor de Paquita Rubinat.
Celebració de Santa Llúcia.
Font: Història Gràfica de Cervera,
p. 191, fig. 230, autor de la fotografia:
Gómez Grau, propietaris de la còpia
original: família Pedrós Vila.

ÀMBIT DE L'ENSENYAMENT

El segon àmbit que es tractarà és la vida social. Dins l'ensenyament, analitzem els tres centres més exemplificatius, que referenciaven diferents models de docència que van compartir la dura repressió franquista. Ens basem per fer-ho en l'ensenyament bàsic, d'iniciació i

el secundari: per una banda, el col·legi de la Sagrada Família —regentat en aquell moment per les monges—, l'escola Jaume Balmes —d'ensenyament primari, amb les mestres i senyorettes— i, finalment, la Mútua Escolar —de preparació més avançada per a l'alumnat, amb professors titulats.

Col·legi Sagrada Família

El Col·legi de la Sagrada Família va ser un centre religiós fundat l'any 1905. En aquesta escola es cursava educació infantil, primària i secundària, i s'iniciava entre els 4 i 6 anys. Al principi, les classes només les impartien les monges, i no va ser fins als anys 1965-1966 que l'escola va començar una certa evolució cap a una modernització: noves senyorettes, nou uniforme, diferent sistema d'estudis, la creació d'una classe de pàrvuls per a nens a part, així com l'opció d'internament per a les noies d'altres pobles.

En aquella època s'ensenyava a fer bona calligrafia de lletra gran i inclinada —la *redondilla*. També altres assignatures, com religió, geografia, història, llengua, matemàtiques, ciències naturals, treballs manuals, càlcul, dibuix, labors i lectura. Amb la modernització van introduir un llibre per a cada assignatura.

Ens comenten les exalumnes (fig. 11) que a l'època l'assignatura d'història era molt fidel al règim, només parlava sobre la història d'Espanya i del món, perquè la història de Catalunya no *existia* en temps de repressió. Així doncs, en aquell ambient, totes les classes s'havien d'impartir oficialment en castellà, tot i que, un cop acabades, acostumaven a parlar en català amb les monges, perquè era la seva llengua materna. De mica en mica, van arribar monges de la resta d'Espanya per anar introduint el castellà com a llengua imperativa. Si es volia continuar estudiant podien cursar el batxillerat allà mateix, amb el llatí com a obligatori i el francès com a segona llengua, ja que era la llengua *de moda*, i rarament s'estudiava l'anglès.

Figura 11
Fotografies grupals d'alumnes de la Sagrada Família l'any 1962, a l'esquerra, i d'alumnes de la Sagrada Família i de la Mútua Escolar celebrant la festivitat de Sant Tomàs l'any 1958, a la dreta.

Font: Història Gràfica de Cervera, p. 232, fig. 303, autor de la fotografia: Gómez Grau, propietari de la còpia original: Ramon Armengol; p. 243, fig. 326, propietària de la còpia original: Rosa M. Martorell.

Ens expliquen que la conducta habitualment era bona, tot i que tenien un llibret que les mestres foradaven amb una agulla si es comportaven de forma inadequada. Normalment, penalitzaven el mal comportament i la impuntualitat, amb la finalitat de controlar i deixar constància dels desgavells. Tampoc recorden cap noia esquerrana, però afirmen que els remarcaven que l'única forma correcta d'escriure era amb la mà dreta.

Les alumnes havien de dur totes uniforme, per evitar distincions entre nenes més riques o més pobres. Amb els canvis de l'any 1965, van actualitzar l'uniforme amb un altre tipus de

faldilla i un pitxi sense mànigues. Per fer gimnàstica anaven vestides amb la bata i per sota portaven uns pantalons bombatxos.

El dia de Sant Tomàs d'Aquino, que era una de les típiques celebracions dels estudiants de la Sagrada Família i de la Mútua Escolar, es reunien a la Terrassa del Círculo —actualment, Casal de Cervera. El Carnestoltes va quedar totalment prohibit després de la Guerra Civil, ja que no era permesa l'ocultació de la identitat. Pel que fa al teatre, al col·legi de la Sagrada Família s'escenificaven els pastorets, una representació històrica en una de les sales grans de l'escola.

Tenen uns records molt bons d'aquells temps, que descriuen com uns anys immillorables, i diuen que la relació entre mestres i alumnes no era pas dolenta. Amb la introducció de les noves tecnologies, pensen que ha canviat el sistema educatiu i, en general, el món, perquè abans, per exemple, es potenciava molt més la memorització, tenint en compte que no disposaven dels recursos d'ara. S'ho jugaven tot en el dia en què anaven a examinar-se a Lleida de totes les assignatures.

El col·legi va estar en funcionament fins al curs 1971-1972 —any en què va entrar l'EGB. A partir de llavors, els nens ja es van iniciar a les escoles, és a dir, al col·legi Jaume Balmes. Els més grans podien anar a l'institut des de l'any 1963 o bé realitzar el batxillerat elemental a la Mútua Escolar.

Escola Jaume Balmes

L'escola Jaume Balmes era un centre públic on es preparava l'ensenyança bàsica de l'alumnat. A diferència del col·legi de la Sagrada Família, sí que hi havia classes per a nens tot i que es mantenia una clara separació d'ensenyament i esbarjo amb les nenes.

La majoria començaven entre els tres o quatre anys. Posteriorment, marxaven als dotze anys per seguir estudiant —per exemple, a l'acadèmia Aldabó— o bé s'iniciaven en l'aprenentatge d'un treball. També n'hi havia altres que procedien de les monges i que s'incorporaven habitualment als sis anys a l'escola Jaume Balmes.

La separació que feien entre nens i nenes fins i tot es donava a l'hora del pati, en què quan uns acabaven l'esbarjo i tornaven a l'aula, la resta sortien. Era com si fossin dues escoles diferents: els nens disposaven d'un director.

Feien classe matí i tarda, i al centre aleshores no hi havia servei de menjador. A l'escola no duïen uniforme, però sempre portaven la bata. En canvi, per fer gimnàstica les noies havien de portar unes faldilles amb mitjons llargs i un abríc si feia fred, perquè no tenien xandall.

L'escola seguia la religió catòlica imposada pel franquisme i en totes les classes hi havia penjades les fotografies de Francisco Franco Bahamonde i José María Primo de Rivera i un crucifix. Passaves d'un curs a l'altre si *progressaves* adequadament i el comportament era correcte. Tots els estudis els impartia la mateixa senyoreta i tenien un sol llibre per a totes les assignatures. A la classe feien dictats, redaccions i molta pissarra fins al migdia; a la tarda, labors. Totes les classes s'impartien en castellà, però el tracte entre alumne i mestre solia ser en català.

Tots els alumnes acostumaven a portar-se bé i no s'imposaven gaires càstigs. Si feien quelcom, la sanció depenia de la gravetat de la malifeta. La majoria de càstigs consistien a sortir a fora al passadís —de vegades agenollat—, de cara a la paret, o quedar-se més estona amb la senyoreta, etc. Normalment, feien els ulls grossos, i potser eren més estrictes els pares a casa. La relació entre mestre i alumne era la *correcta* a l'època i respectuosa, igual que la que podien tenir amb els seus pares. Els tractaven de vostè i la senyoreta tenia un paper fonamental en l'educació dels petits (fig. 12 i 13).

Figura 12

Ma. Carme Carcasona, Núria Riera i Inés Gomà, exalumnes de l'Escola Jaume Balmes.
Font: autores.

Figura 13

Alumnes de l'Escola Jaume Balmes l'any 1960.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 240, fig. 321, propietària de la còpia original: Angelina Roca.

Una de les diversions que tenien en plegar de l'escola i durant les vacances era sortir al carrer a jugar amb els amics, ja que no disposaven ni de telèfons mòbils, consoles ni totes les tecnologies que tenim avui en dia. Com que no circulaven gaires cotxes i hi havia pocs perills, ocupaven gran part del carrer, i passaven el temps saltant a corda, jugant al palet, a fer córrer el roc o bé amb les nines.

Mútua Escolar

La Mútua Escolar era una acadèmia fundada el 1940, un cop acabada la Guerra Civil Espanyola (1939), davant la manca d'ensenyament secundari a Cervera (Llona Porredon, 2012), que va estar en actiu fins a l'any 1963, quan es va fundar l'actual institut Antoni Torroja. Les classes es feien en una torre de la Universitat, a les dependències de l'antic institut de segona ensenyança Santiago Ramón y Cajal. Gràcies a l'esforç d'un grup de cerverins, van poder omplir el buit que va significar la suspensió de les classes de l'antic institut l'any 1938. Així va ser com la joventut d'aquella època va tenir a l'abast l'educació secundària de la Mútua, que era necessària per poder accedir a la universitat o a d'altres estudis superiors.

Per començar les classes, l'any 1940 es van haver de reparar els desperfectes que quedaven d'algun bombardeig a la mateixa torre del Celler Dou de la Universitat. Les reformes van anar a càrrec d'alguns professors (Montiu de Nuix, 1998). A la part baixa de la torre hi convivia antigament la caserna de la Guàrdia Civil.

El mínim d'edat per a l'ingrés a l'acadèmia era de dotze anys. Allà s'especialitzaven per poder passar la prova d'accés o bé, directament, entrar a treballar, car el Sr. Aldabó s'encarregava d'escollir personalment els candidats tenint en compte l'evolució i els coneixements que se'ls demanava.

Els estudis que es van impartir a la Mútua eren batxillerat, estudis de primera ensenyança, cultura general, comerç, banca i borsa, idiomes, mecanografia i taquigrafia, preparació per a l'examen d'estat —que es feia en un dia o dos a Lleida i s'examinaven pràcticament de tot el curs un sol cop—, magisteri i peritatge mercantil, així com d'altres matèries especialitzades. Els estudis de primera ensenyança constaven d'altres matèries, com ara dictat i redacció, anàlisi gramatical, problemes d'aritmètica i geometria, dibuix, ortografia i reforma de la lletra.

Per començar el batxillerat s'havia de fer una prova d'ingrés. Principalment, el batxillerat constava de set cursos i de l'examen estatal; més tard, va passar a ser de sis cursos, amb una revàlida a quart i a sisè, a més de l'examen de preuniversitari que realitzaven en ambdós casos. Cursaven les següents assignatures: llatí, grec, geografia, història, matemàtiques, filosofia, art, ciències naturals, francès o anglès, literatura, dibuix, religió, música, llar, Formación del Espíritu Nacional i educació física.

El règim d'estudis era de dilluns a divendres matí i tarda, i els dissabtes només de matí. Els que suspenien més de dues assignatures havien d'anar-hi també els diumenges. La disciplina era la pròpia de l'època: es castigava els alumnes sense esbarjo, agenollats amb els braços en creu, castigats de cara a la paret, etc. També recorden haver vist algun cop un càstig a algun esquerrà, a qui li lligaven la mà a l'esquena per evitar que hi escrigués, ja que no estava ben vist.

De la Mútua Escolar, en podem destacar tres fets que la diferencien respecte a les altres escoles (Montiu de Nuix, 1998): el primer de tots és que per primera vegada es van ajuntar nois i noies en classes mixtes a Cervera; el segon és que era l'escola més severa quant a càstigs, que avui en dia encara es recorden; i el tercer va ser la iniciació de l'estudi de la llengua anglesa per part d'un grup reduït d'alumnes de la Mútua, la qual cosa era tota una novetat.

ÀMBIT DEL LLEURE I LA CULTURA

I, per acabar, hi ha l'apartat d'oci —lleure i cultura. Les veus que vam escoltar per documentar aquest àmbit van ser les d'alguns integrants de la colla de sardanes Jovencells, que amb il·lusió ens van parlar sobre les sardanes i, d'altra banda, en Francesc Domènech, que va demostrar ser molt polivalent a l'hora d'explicar-nos els diferents esports i el seu sorgiment en aquella època.

Sardanes

En aquells anys, els joves no tenien tantes activitats o entreteniments com avui per divertir-se. Entre els que hi havia, figuraven el cinema, sobretot a l'hivern; els balls de cada vespre al Casal, que eren molt supervisats pels pares, ja que es posaven en rotllana envoltant la pista de ball tot observant els fills i, especialment, les filles; fer teatre també era una altra opció, però era de caràcter bastant religiós, organitzat per l'Acció Catòlica, que no permetia grups mixtos; i també ballaven sardanes.

Quant a aquestes últimes, només es feien dos diumenges a l'estiu i durant la festa major. La norma general dins les sardanes era que les colles estiguessin formades entre quatre i

sis parelles. En un principi només un sabia comptar, que és el que s'anomenava *capdanser*. Normalment, també era el mànager de la colla i el que s'encarregava dels desplaçaments.

La majoria de colles ballaven segons el sistema empordanès, en el qual les tirades s'han d'acabar obligatòriament cap al costat esquerre. Aquest va ser el cas dels Jovencells. En canvi, una minoria seguia el model selvatà, en què s'ha d'acabar sempre a la dreta.

Figura 14
Colla sardanista Jovencells, en una foto de l'any 1956 a la Pèrgola.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 305, fig. 437, propietària de la còpia original: Montserrat Guspí.

Pel seu primer aniversari, la colla Jovencells (fig. 14) es va inscriure al concurs d'Igualada, que se celebrava a les 22.00 hores. Com és costum, va començar amb el galop, una sardana de demostració conjunta en què les colles interactuen entre si fent certs dibuixos. Els concursos finalitzen amb la sardana de germanor, que totes les colles ballen ple-gades agafades de les mans. Els entrevistats ens van contar que aquell any, a Igualada, la sardana de germanor va ser la *Santa Espina*, que havia estat prohibida des de l'inici de la dictadura perquè era un símbol nacionalista. Tot just s'acabava de tornar a legalitzar. La resposta dels espectadors va ser espectacular: els 5.000 assistents al camp d'esports van començar a aplaudir efusivament, de tal manera que no se sentia ni la música i molts van perdre la tirada.

Esport

De la mà d'en Francesc Domènech vam poder conèixer el món dels esports a la Cervera de l'any 1950, on els nens i les nenes solien sortir a jugar pels carrers de la vila. El futbol era, principalment, la major distracció dels joves, així com el bàsquet, l'hoquei i d'altres. En aquella època comptaven amb un camp de futbol de terra a la Pineda.

Al llarg de la dècada dels cinquanta, en Domènech va crear el primer equip de bàsquet cer-verí. En els mateixos anys també es popularitzà el tennis, que fins aleshores es practicava en un dels patis de la Universitat. Una nova pista de tennis es va instal·lar al costat del camp de la Pineda. En aquelles instal·lacions també es va començar a practicar l'atletisme, ja que, com bé deia en Domènech, «córrer és fonamental i et permet créixer com a persona».

Figura 15
Francesc Domènech.
Competició de la Festa Major de Tir al plat.
Font: Història Gràfica de Cervera, p. 329, fig. 498, propietari de la còpia original: Josep M. Llobet.

De la mateixa manera va veure la llum el patinatge. Al cap d'un temps, alguns dels patinadors amb més pràctica van decidir començar a jugar a l'hoquei sobre patins (temporada 1956-1957). Aquest esport es practicava en una pista que estava situada a l'esquerra del passeig de l'Estació, on també se celebraven festes.

La pràctica del tir al plat es va generalitzar bastant de manera oficial i lúdica. En Francesc Domènech n'era un gran aficionat (fig. 15) i va arribar a ser el subcampionat de Catalunya l'any 1950 (DDAA, 2003). Arran d'això, participà en els campionats d'Espanya, celebrats a Madrid.

Més endavant, va aconseguir l'ascens de l'equip femení del CB a primera divisió: un fet insòlit. Així doncs, la temporada 1968-1969 les jugadores cerverines es van desplaçar per les capitals de província de tot Espanya i van jugar contra el Barça i el Madrid, entre d'altres. Aquest moment va coincidir amb l'època de més ressò esportiu a Cervera, en

la qual el bàsquet va assolir un paper més destacat que el futbol. Per sufragar els costos per jugar a primera divisió, l'Esplai va patrocinar l'equip. Després, el patrocinador va passar a ser la fàbrica de les Tres Uves. Ni el bàsquet ni cap altre esport cerverí havia rebut mai cap subvenció estatal ni municipal.

CONCLUSIONS

Com a conclusió, després d'haver realitzat aquest article, volem afegir que tota aquesta informació la podeu trobar molt més detallada dins el mateix treball de recerca *Les veus de la Història Gràfica de Cervera*, on es poden llegir les anècdotes i comentaris sencers que vam recopilar de les persones entrevistades així com les transcripcions de les converses per a aquells més curiosos. Si us ha semblat interessant aquest article, us animem a consultar el següent enllaç de YouTube, on trobareu una petita pinzellada d'algunes de les veus del nostre treball de recerca: <https://youtu.be/2cXNOIdPevQ>.

BIBLIOGRAFIA

- CATTINI, G. C.; CUÉLLAR, J.; POBLET, F.; MARTÍNEZ, F.; DUEÑAS, O.; CAMP, A.; SOLÉ, Q.; TORMO, D. (2005). *El franquisme a Catalunya. Catalunya dins de l'Espanya de l'autarquia (1946-1958)*, vol. II. Barcelona: Edicions 62.
- (2006). *El franquisme a Catalunya. La immigració, el desarrollismo i la resistència cultural (1959-1968)*, vol. III. Barcelona: Edicions 62.
- DDAA (2003). *Guardons de l'esport català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- DDAA (2014). *Història Gràfica de Cervera*. Lleida: Centre Municipal de Cultura de Cervera.
- LLONA PORREDON, A. (2012). *Cent anys d'ensenyament secundari a Cervera (1842-1941)*. Cervera [Lleida]: A. Llona.
- MARÍ, S.; POMÉS, M.; TRILLA, A. (2016). *Les veus de la història gràfica de Cervera*, treball de recerca inèdit. Cervera: Institut Antoni Tarroja.
- MONTIU DE NUIX, E. (1998). «La Mútua Escolar». *Palestra Universitària*, núm. 10. Cervera: UNED, Centre Associat Cervera, p. 273-296.
- SALAT, T.; CUÑÉ, B.; PONT, M. T.; VENDRELL, G.; VERDÉS, P.; PORREDON, J. (fot.); textos de BERTRÁN, P. et al. (1993) *Guia històrica de Cervera: dels orígens als nostres dies*. Cervera: Centre Municipal de Cultura de Cervera.